

- Montuñi». *Caramella: revista de música i cultura popular*, n. 31, p. 71-75.
- VIDAL, C. (2021). «Turismo y género desde una perspectiva cultural: una historia pendiente». A: VIVES RIERA, Antoni; TORRES DELGADO, Gemma (ed.). *El placer de la diferencia. Turismo, género y nación en la historia de España*. Granada: Comares, p. 3-18.
- VILLAVARDE, J.; GALANT, I. (ed.) (2021). *¿El turismo es un gran invento? Usos políticos, identitarios y culturales del turismo en España*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- VIVES RIERA, A. (2018). «Tourism and nationalism in the production of regional culture: the shaping of Majorca's popular songbook between 1837 and 1936». *Nations and Nationalism*, núm 24 (3), p. 695-715.
- (2021). «Cultura colonial en la configuración del Mediterráneo como destino turístico: la indumentaria local en los relatos de viajes sobre Mallorca (1807-42)». A: VIVES RIERA, Antoni; TORRES DELGADO, Gemma (ed.). *El placer de la diferencia: Turismo, género y nación en la historia de España*. Granada: Comares, p. 145-162.
- VIVES RIERA, A.; VICENS, F. (2021). (ed). *Cultura turística i identitats múltiples a les Illes Balears: Passat i present*. Barcelona: Editorial Afers.
- YSAS, P. (1994). «Democracia y autonomía en la transición española». *Ayer*, núm. 15, p. 77-107.
- ZUELOW, E. (2009). *Making Ireland Irish: Tourism and National Identity Since the Irish Civil War*. Syracuse: Syracuse University Press.

Del Myotragus balearicus al turisme. Una aplicació didàctica a 1r d'ESO de l'assignatura d'Educació Plàstica, Visual i Audiovisual a l'IES Porto Cristo

Joana Maria Melis Huguet

Què passa si, de camí del Museu de Manacor al derelictes de les Illetes de Porto Cristo, dos restauradors i una arqueòloga perden la memòria i no recorden què han anat a fer allà? Com els feim recuperar la memòria? Realment Porto Cristo té una història i un patrimoni interessant i important? Tot això, i una mica més, va haver de descobrir l'alumnat de 1r d'ESO del curs 2021-2022 de l'IES Porto Cristo a l'assignatura d'Educació Plàstica, Visual i Audiovisual.

Context

L'11 de març de 2020 l'Organització Mundial de la Salut, a través del seu director general, el doctor Tedros Adhanom Ghebreyesus, va capgirar la vida de tot el món després de declarar la COVID-19 com a pandèmia («La OMS caracteritza a COVID-19 com a pandèmia»). Tres dies després, el 14 de març, l'estat espanyol declara l'estat d'alarma i en l'article 9 del Reial decret 463/2020 s'especifica que «se suspende la actividad educativa presencial en todos los centros y etapas, ciclos, grados, cursos y niveles de enseñanza contemplados en el artículo 3 de la Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación, incluida la enseñanza universitaria, así como cualesquiera otras actividades educativas o de formación impartidas en otros centros públicos o privados. Durante el período de suspensión se mantendrán las actividades educativas a través de las modalidades a distancia y "on line", siempre que resulte posible» (BOE-A-2020-3692).

Tots els estrats de la societat patiren la situació d'una manera o altra, però

en aquesta comunicació ens centrarem en el món educatiu.

Així les coses, poc després d'acabar el curs 2019-2020, començarem a planificar i programar el curs següent seguint les mesures sanitàries publicades pel Govern de les Illes Balears a través de la Conselleria d'Educació, Universitat i Recerca. D'aquesta manera vàrem iniciar les classes tenint en compte les mesures sanitàries que ens marcava l'escenari B en els instituts d'educació secundària: formació presencial a 1r d'ESO i semipresencial en els altres nivells.

El curs 2021-2022, dos cursos després de l'esclat de la pandèmia, encara dúiem mascareta però les coses tornaven a la normalitat, a poc a poc. La distància social era una mica més relaxada però encara teníem l'ensurt al damunt. A l'IES Porto Cristo visquérem aquest curs molt semblant a l'anterior, però amb les ràtios anteriors a la COVID-19 i ja amb presencialitat en tots els nivells.

Tot i així, el panorama resultava encara confús. Havíem de preparar-nos per a qualsevol circumstància, com en el curs anterior. Què passava si qualche alumne havia d'estar confinat? Havia de seguir les classes? Després de tres mesos de confinament a casa i un curs bastant estrany, què podíem fer els educadors, en aquest cas professors de secundària, per fer que l'alumnat recuperés hàbits, habilitats i ganes d'estar en un centre educatiu?

És clar, que visquessin una aventura. I aquesta aventura es va dir «El poble perdut».

Preparació del material educatiu

Es varen marcar uns objectius molt clars des d'un principi, fora dels propis descrits pel currículum vigent, que varen ser:

- Donar eines a l'alumnat perquè poguessin expressar-se amb el llenguatge artístic.
- Donar a conèixer a l'alumnat la història del seu propi poble.
- Motivar l'alumnat a fer-se preguntes sobre quin creu que ha de ser el camí a seguir quant a cultura, història, societat... del lloc on viu.
- Complir els objectius del currículum de la LOMQE.

El curs 2020-2021 ja s'havia preparat i aplicat una experiència semblant a la que es presenta en aquesta comunicació. El que les diferencia és que aquesta darrera està tota ambientada a Porto Cristo principalment, però també en la major part de la zona costanera del municipi de Manacor.

Es tenia clar que es volia repassar tota la història de Porto Cristo, sense deixar de banda episodis obscurs. Un cop ja amb les idees clares de totes les unitats didàctiques que podia tenir el projecte, es varen decidir els títols de les diferents etapes d'aquesta gran aventura, que varen quedar així:

	Conceptes a treballar (no Educació Plàstica, Visual i Audiovisual)	Continguts a treballar, Educació Plàstica, Visual i Audiovisual
1. <i>Dorothea Bate i la descoberta del Myotragus balearicus</i>	Paleontologia, arqueologia, feminisme, espècies endèmiques, el cas del <i>Myotragus balearicus</i> , Dorothea Bate, jaciment de cala Morlanda.	Textures visuals i tàctils.
2. <i>De quin segle és? La nostra arquitectura</i>	Jaciments i estructures, conservació del patrimoni arquitectònic, eix cronològic. Talaiot de s'illot, basílica de sa Carroja, torre del Serral dels Falcons.	Ombres, clarobscur i volum.
3. <i>Cus qui cus. Els pescadors en el moll</i>	Pescadors (vida i feina), eines de pesca, parts d'un vaixell de pesca, tonades de feina a la mar, costums dels pescadors a la mar, havaneres.	Auca i còmic.
4. <i>Fonoll marí, o el viatge de la vegetació</i>	La vegetació de la zona costanera, espècies endèmiques, la conservació del patrimoni natural.	Color, punt, línia i pla.
5. <i>Colònia del Carme, el bateig d'un poble</i>	La importància de les tradicions, el passat mariner del poble, les confraries, Nostra Senyora del Carme, processons marineres, festes.	Escales, polígons (triangle, quadrat, hexàgon, octàgon, pentàgon), polígons estrellats, mediatriu, bisectriu.
6. <i>El tresor del fons de la mar</i>	Jaciments (derelictes), llumetes, àmfores, passat romà, comerç, alimentació, protecció del patrimoni.	Simetria.
7. <i>Guanyar fa riure, la història d'una setmana perduda</i>	L'esport costaner, la setmana esportiva de Porto Cristo. L'art del píxel, «arquicostura».	Disseny gràfic, logotips.
8. <i>Històries que no voldríem contar. La guerra a casa</i>	La guerra a Porto Cristo, el desembarcament de Bayo, els records dels padrins, la manera de jugar dels padrins. Els records de la infància, els moments especials, records de família.	Fotoperiodisme, plans fotogràfics, tècniques fotogràfiques, fotogrames, Anna Atkins.
9. <i>Coves</i>	Vida subterrània, formació de roques, formació de coves, estalactites i estalagmites.	Publicitat, cartellisme, tipografia.
10. <i>Turisme</i>	Principis del turisme, els primers turistes, hotels, indústria al voltant del turisme, modes, la bellesa al llarg de la història.	Proporció del cos humà.

Estructura de la web, unitats didàctiques

Com s'ha dit a la introducció, aquest projecte conta l'aventura de tres persones que de sobte perden la memòria i han de recuperar-la a través de tot el que van aprenent sobre el poble de Porto Cristo.

Perquè l'alumnat pogués accedir fàcilment a tot el material preparat per a cada una de les unitats didàctiques es va preparar una web. En aquesta web s'hi podia accedir mitjançant un enllaç al Classroom.¹ Cada alumne tenia un Chromebook.²

Captura de pantalla de la portada de la web.

¹ Classroom, plataforma de Google per a l'administració de les classes en línia.

² Ordinador de fàcil maneig per a l'alumnat, amb emmagatzematge en línia.

Captura de pantalla de la pàgina de presentació de la història.

Cada unitat didàctica a la pàgina web estava estructurada de la següent manera:

- Una imatge identificativa de la unitat didàctica i el text que correspon a l'aventura dels tres desmemoriats.
- Un enllaç (o dos) al vídeo o document explicatiu del treball d'aquella unitat.
- Enllaços a vídeos, pàgines web, jocs en línia... en els quals l'alumnat podia obtenir informació extra sobre el tema extracurricular que es tractava.

De cada una d'aquestes unitats didàctiques en va sortir una pàgina que a finals de curs es va convertir en un llibre desplegable tridimensional.³ Alguns d'aquests llibres es varen exhibir el juny en el Museu de Manacor i el juliol a la Delegació Municipal de Porto Cristo.

Un moment de l'exposició en el Museu d'Història de Manacor.

Imatge d'alguns dels treballs de l'alumnat.

³ Llibre d'enginyeria de paper. Solen tenir figures tridimensionals, poden tenir moviment i tenen una interacció física amb qui el manipula.

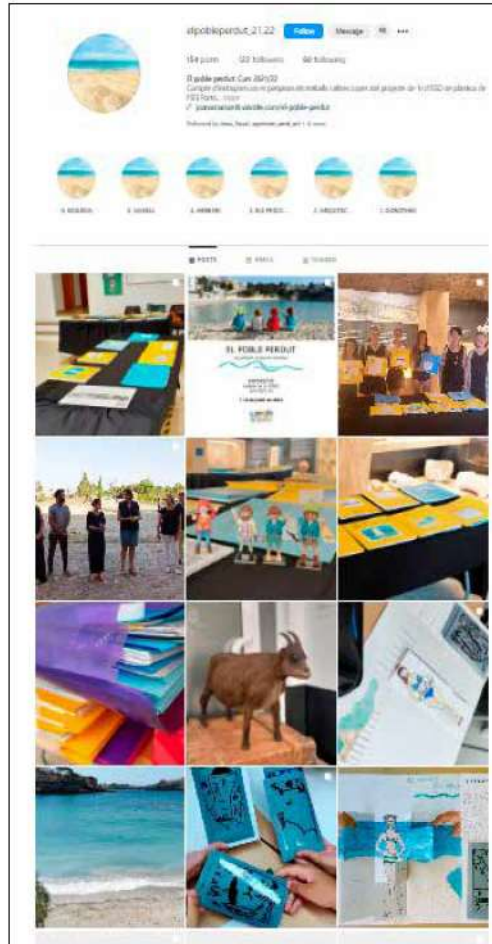
Xarxes socials i plataformes audiovisuals

Una de les accions que havia funcionat molt bé en el projecte del curs anterior que es va repetir en aquest va ser la creació d'un canal d'Instagram en el qual l'alumnat i les famílies eren les protagonistes. A més, és clar, de la feina de l'assignatura.

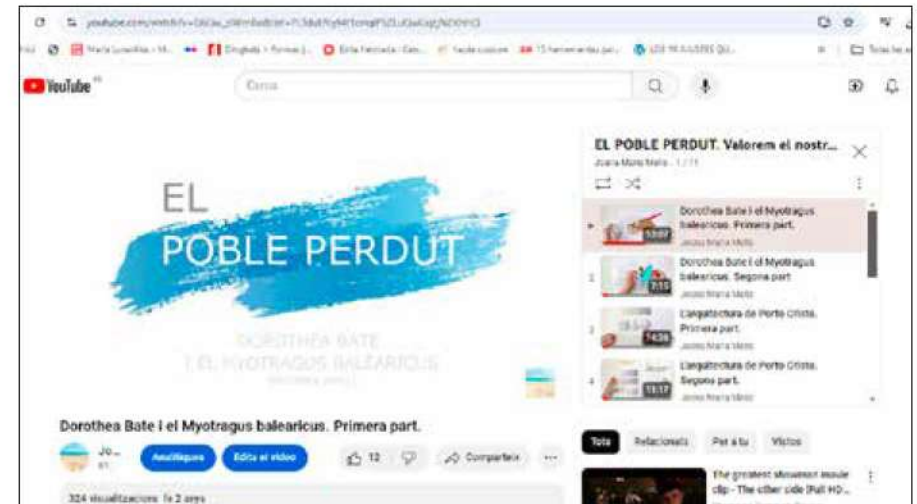
En aquesta xarxa social⁴ s'anaven fent publicacions de les jornades de classe, en les quals els propis alumnes mostaven els seus avenços, però també de les activitats extraescolars que es varen fer, curiositats o moments històrics del poble...

A més, es publicaven històries temporals en les quals es demanava la participació dels seguidors i que va tenir molta acceptació. Els feien preguntes i endevinalles de tipus test, de sí o no, o preguntes obertes.

Perquè l'alumnat tingués més fàcil l'accés a les instruccions dels treballs es va crear un canal de YouTube, on es varen penjar vídeos de producció pròpia. D'aquesta manera podien accedir a les explicacions dels treballs des de classe o des de casa. Com que cada làmina tenia diferents parts per treballar cada alumne era lliure de començar per la que li anés millor, després de distribuir-hi bé els espais. Tot això amb l'avantatge de poder aturar o posar en mar-

Captura de pantalla de la xarxa social esmentada en el text.

Captura de pantalla del canal de youtube i un dels vídeos que va emprar l'alumnat durant les classes.

xa el vídeo com millor li anés. Cadascú podia treballar al seu ritme.

Activitats extraescolars

Com a proposta complementària al projecte dins classe es varen fer dues activitats: una sortida cultural i un concert.

La sortida es va fer per tutories, amb una duració de 4 hores cada una. Es va partir de l'IES Porto Cristo i es varen fer les següents parades, en les quals es va tractar un tema o diversos:

- Jaciment de sa Ferradura: orígens del poble i la importància del jaciment.
- Mirador del carrer del Galeó: des d'allà podíem veure la torre del Serral dels Falcons, element arquitectònic al qual, per manca de temps, no podíem arribar.
- Jaciment de sa Carroja: l'antiguitat tardana i la importància de conservar un jaciment com aquest, tant per als turistes com per a la nostra història.
- Plaça del Marquès del Reguer: l'origen de l'actual Porto Cristo i les persones que el feren possible.
- Platja: els romans i el comerç, el derelict de les llumetes.
- Moll: la guerra civil, el desembarcament de Bayo i la publicitat enganyosa d'Arconovaldo Bonacorsi.

⁴ Ordinador de fàcil maneig per a l'alumnat, amb emmagatzematge en línia.

Un moment de la sortida amb un dels grups.

- Plaça de l'església: construcció i curiositats.
- Plaça del Sol i la Lluna: es va fer una activitat de reflexió entorn a tot el que havíem vist i, amb vista a un futur, quines serien les propostes que duria l'alumnat a la Sala.

El concert, per la seva part, va ser un concert didàctic d'havaneres ofert pel grup Els Arpellots. Encara amb les mesures de distància social, el concert es va fer al pati de l'IES Porto Cristo un dematí de desembre assolellat. El grup va oferir una classe de música molt entretinguda en la queal varen fer partíceps a tots, alumnat i professorat, de les cançons que ens duïen preparades. D'aquesta manera l'alumnat va conèixer un tipus de música relacionada amb la mar, que possiblement no havien escoltat mai.

Tot i que són activitats extraescolars, no es comptarien com a tals les dues exposicions que es varen fer tant en el Museu d'Història de Manacor, el juny, com a la Delegació Municipal de Porto Cristo, el juliol.

Conclusions

«El poble perdut» va ser un projecte creat exclusivament per a l'alumnat de l'IES Porto Cristo. Es podria adaptar a altres poblacions, però ja no es podria fer a 1r d'ESO, ja que la nova llei educativa, la LOMLOE no preveu l'educació artística en aquest nivell educatiu.

Com tots els projectes té parts millorables i parts que funcionaren molt bé. Gran part de l'èxit es deu a l'edat de l'alumnat. Primer d'ESO és un nivell excel·lent a l'hora de proposar una assignatura com a joc, sobretot en una tan manipulativa com la plàstica.

Un moment de l'actuació del grup Els Arpellots al pati del centre.

El format web va ajudar que cada alumne pogués anar al seu ritme. Els vídeos estaven pensats per poder fer la tasca en qualsevol moment i al ritme de cada alumne. La resta de material penjat a cada unitat didàctica també va resultar interessant per a molta part d'alumnat ja que, un cop acabada la tasca del dia, podien veure vídeos, jugar a jocs (sempre de caire didàctic i del tema que es tractava en aquell moment) o investigar més sobre la teoria explicada.

Cal dir també que les xarxes socials varen ser de gran ajuda per a alumnes desmotivats. El fet de saber que els seus treballs i avenços podien sortir a les xarxes i podien ser vistos per molta gent (sobretot la família i els amics) era molt important per a ells. Per a les famílies era un punt de contacte amb el que feien els seus fills, però aviat es varen animar a participar de les preguntes que s'hi feien.

Les dues activitats relacionades amb l'experiència també varen obtenir un resultat bastant positiu. La sortida va fer veure amb uns altres ulls el potencial històric i cultural del poble on vivien i estudiaven. I el concert, en aquests moments, ja és irrepètible tal i com es va fer, ja que en Tomàs Martínez fa poc que ens ha deixat. La formació musical, però, segueix en marxa.

La part que és bastant millorable va ser la poca participació tant de l'alumnat i famílies com de part de la comunitat educativa en les exposicions dels treballs. Les famílies tendeixen a implicar-se molt poc en les activitats fora del centre en la secundària. Podríem pensar que la participació que es veu a l'educació primària seguiria en aquesta nova etapa, però no és així.

En definitiva, hi ha moltes maneres d'ensenyar. La que es presenta en aquesta comunicació és molt gratificant per tots aquells que formen part de la comunitat educativa. És una manera de submergir l'alumnat en una experiència total. Però també té els seus emperons: du molta feina preparar tot el material per poder-ho dur a la pràctica.

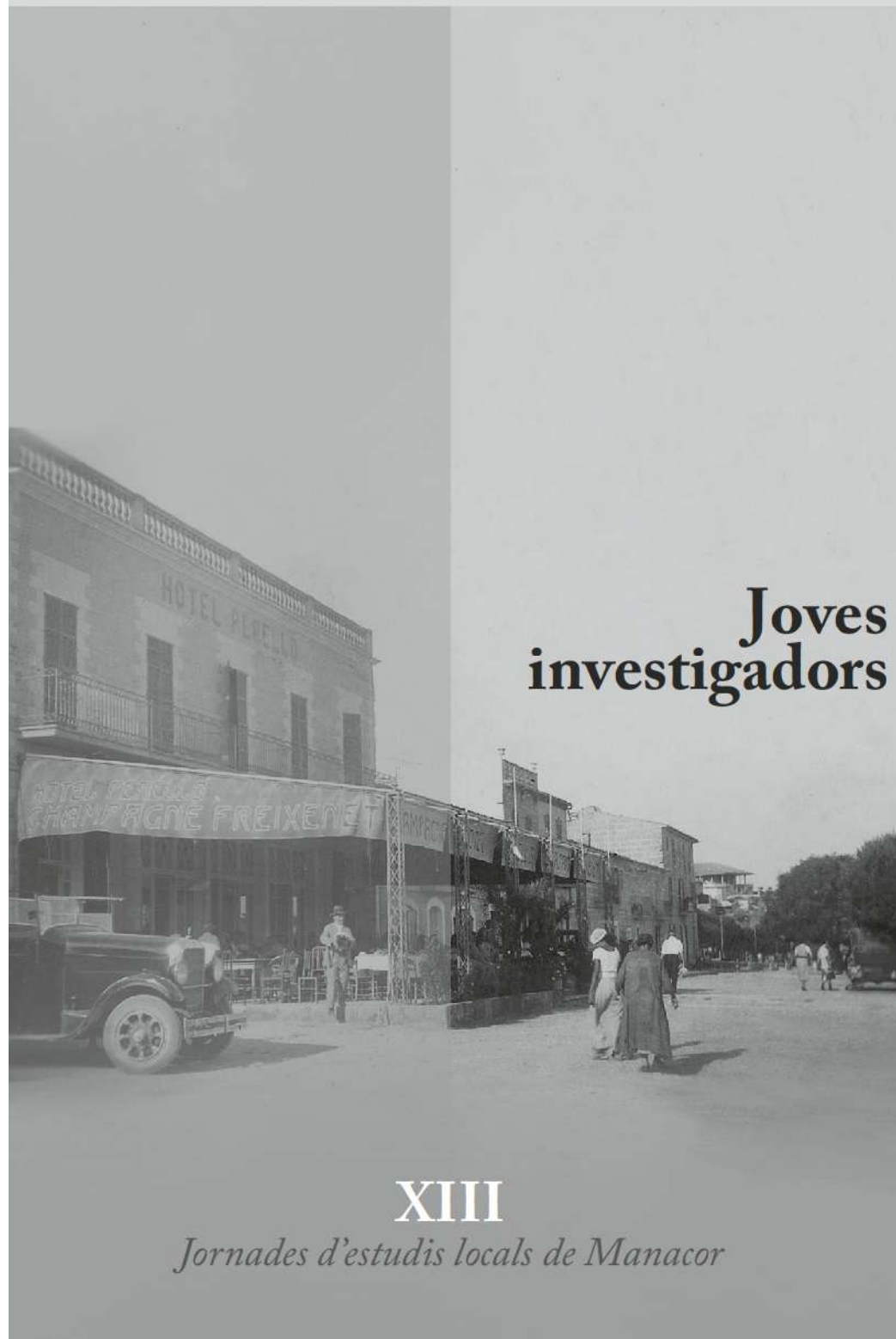
AGRAÏMENTS

Aquest projecte va ser possible gràcies a la implicació, a l'ajuda i a la col·laboració desinteressada de molta de gent i també de diferents institucions. El Museu de Manacor, amb na Magdalena Sales Burguera al capdavant, es va implicar en tot moment aportant espais i cedint materials didàctics en préstec. En Miquel Vives Homar ens va aportar la seva experiència com a pescador. L'inoblidable Tomàs Martínez Miró amb els Arpellots ens oferiren un espectacle d'havaneres irrepetible. Sense el material gràfic d'en Joan Riera Bordoy les explicacions de qualque unitat didàctica haguessin quedat buides. Es varen poder ensenyar plànols antics de Porto Cristo gràcies a n'Antoni Ferrer Ferrer, i es va poder muntar una unitat didàctica sobre la Guerra Civil gràcies als consells de n'Antoni Tugores Manresa. Representants del consistori del moment com na Júlia Acosta, n'Antònia Llodrà, en Sebastià Llodrà, en Miquel Oliver i en Mateu Marcé es varen acostar per participar de la sortida cultural. I per suposat també tenen tot el meu agraïment tots aquells companys que d'una manera o altra varen participar en la seva aplicació.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

«La OMS caracteriza a COVID-19 como una pandemia». *OPS: Organización Panamericana de la Salud* (11 març 2020) [en línia]. <<https://www.paho.org/es/noticias/11-3-2020-oms-caracteriza-covid-19-como-pandemia>> [Consulta: 30 juliol 2024]

«Real Decreto 463/2020, de 14 de marzo, por el que se declara el estado de alarma para la gestión de la situación de crisis sanitaria ocasionada por el COVID-19». *Boletín Oficial del Estado*, núm. 67 (14 març 2020) [en línia]. <<https://www.boe.es/eli/es/rd/2020/03/14/463>> [Referència BOE-A-2020-3692] [Consulta: 30 juliol 2024]

Joves
investigadors

XIII

Jornades d'estudis locals de Manacor